

Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Broederplein 41 3703 CD Zeist

Postbus 1001 3700 BA Zeist

Telefoon 03404-83211 Telefax 03404-16189

gemeente GRAMSBERGEN					
o&w	X	ingek.	6 MAART 1992		kopie
raad		nr.	179		burg.
arch.		class.nr.	Jlu		secr.
beh.		A.Z.	FIN	W.S.Z.	G.W.
v.k.a.		2			X
					port.h.
					bezw.

De Raad van de Gemeente Gramsbergen
Postbus 7
7783 ZG GRAMSBERGEN

uw brief/kenmerk

ons nummer
168865

behandeld door
I.L.S. Klein

onderwerp
Aanwijzing
stadsgezicht Gramsbergen
Gemeente Gramsbergen

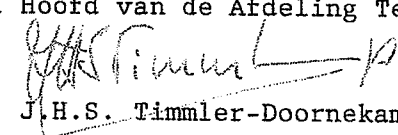
bijlage(n)

datum

- 6 MAART 1992

Met toezending van een afschrift van het besluit van mij en mijn ambtgenoot van Volshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer van heden, kenmerk 168865 d.d. 6 maart 1992, met bijlagen, geef ik U kennis van de aanwijzing als beschermd stadsgezicht in de zin van artikel 1, onder g, van de Monumentenwet 1988 van Gramsbergen gemeente Gramsbergen, zoals is aangegeven in de bij het genoemde besluit behorende tekening en als omschreven in de bijbehorende toelichting.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,
namens deze,
de Directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg,
voor deze,
het Hoofd van de Afdeling Technieken,

Ir. J.H.S. Timmler-Doornekamp

W
E L
Z I J N
V O L K S
G E Z O N D
H E I D E N
C U L T U U R

Kenmerk

Rijswijk

06 MAART 1992

168865

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

EN

DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

OVERWEGENDE

dat Gramsbergen is ontstaan als nederzetting nabij het terrein van een kasteel of havezate,

dat de nederzetting wordt gekenmerkt door een ruimtelijke opbouw waarin de historische ontwikkeling nog goed herkenbaar is,

dat in de ruimtelijke opbouw de tweedeling, bestaande uit enerzijds het Stratenstelsel de Kruisstraat en Voorstraat, die de nederzetting een enigszins stedelijk karakter geven, en anderzijds de omgeving rond de kerk, die als een opener en groener gebied kan worden gekenschetst,

dat de Kruisstraat en de Voorstraat, zowel door hun ruimtelijke opbouw als door hun visuele kwaliteiten, de meest waardevolle straten vormen binnen het beschermde gebied,

dat het oostelijke, meer op de kerk georiënteerde stadsdeel vooral van belang is vanwege het nog vrij gave historische straten- en bebouwingspatroon,

dat de bebouwing voor het merendeel bestaat uit individuele panden deels aaneengesloten (Kruisstraat, Voorstraat), deels vrijstaand (Kerkbuurt) met een overwegend kleinsteds, 'dorps' karakter.

dat het gebied mitsdien een beeld oplevert dat van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid en zijn ruimtelijke structurele samenhang;

Voorts overwegende dat het geldende bestemmingsplan niet kan worden opgevat als een beschermend bestemmingsplan in de zin van artikel 36 lid 2 van de Monumentenwet 1988;

Gelet op artikel 35 en artikel 36 van de Monumentenwet 1988;

Gehoord de raad van de gemeente Gramsbergen, Gedeputeerde Staten van Overijssel, de Raad voor het cultuurbeheer en de Rijksplanologische Commissie;

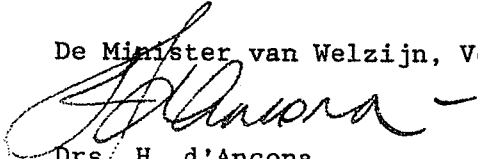
BESLUITEN

Het gebied in de gemeente Gramsbergen zoals is aangegeven op de bij dit besluit behorende tekening nr 313 en zoals is omschreven in de toelichting bij dit besluit, aan te wijzen als beschermd stadsgezicht in de zin van artikel 1, onder g van de Monumentenwet 1988.

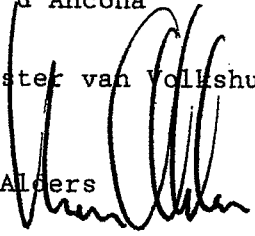
de termijn voor het vaststellen van een ter bescherming strekkend bestemmingsplan als bedoeld in artikel 36, eerste lid, vast te stellen op drie jaar, te rekenen vanaf de datum van dit besluit.

Van dit besluit, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Raad voor het cultuurbeheer de raad van de gemeente Gramsbergen, Gedeputeerde Staten van Overijssel, en de Rijksplanologische Commissie.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,

Drs. H. d'Ancona

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

J.G.M. Alders

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

GRAMSBERGEN, gemeente Gramsbergen

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Gramsbergen als beschermd stadsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 (voorheen 20) van de Monumentenwet zijn de gemeenteraad, Gedeputeerde Staten van Overijssel, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het Cultuurbeheer gehoord over het voorstel Gramsbergen aan te wijzen als beschermd stadsgezicht. De genoemde instanties hebben alle positief geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing. In verband daarmee zijn in de begrenzing van het aangewezen stadsgezicht en in de toelichtende tekst geen wijzigingen aangebracht ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel.

ERRATUM

In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988".

De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

Waar op bladzijde 2 van de toelichting wordt gesproken over het "omgrachte terrein van de havezathe" moet gelezen worden "het voorterrein van de havezathe".

GRAMSBERGEN
gemeente Gramsbergen

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

GRAMSBERGEN gemeente Gramsbergen

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Gramsbergen als beschermd stadsgezicht.

Het beschermde stadsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekeningnummer 313) door een stippellijn omgrensde gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**.

September 1987.

Inleiding

Het stadje Gramsbergen is gelegen aan de Overijsselse Vecht, ongeveer zeven kilometer ten zuidwesten van Coevorden. De nederzetting is ontstaan nabij het terrein van een kasteel of havezate, waarvan de ligging nog herkenbaar is in de oriëntatie van een tweetal straten.

Ondanks de verlening van stadsrecht heeft Gramsbergen zich in morfologisch opzicht niet tot stad ontwikkeld: het is gering in omvang gebleven en heeft geen verdedigingswerken gekend. Kenmerken van een landelijke nederzetting spelen nog een belangrijke rol in de ruimtelijke karakteristiek van Gramsbergen. Slechts de Voorstraat en de Kruisstraat geven de nederzetting een enigszins stedelijk aanzicht.

De ruimtelijke opbouw wordt gekenmerkt door een tweedeling in enerzijds de Voorstraat en Kruisstraat met een aaneengesloten, direct aan de verharding gelegen bebouwing en anderzijds de meer los bebouwde en open omgeving van de kerk.

De bebouwing bestaat voornamelijk uit 19de-eeuwse panden met één bouwlaag en een boerderij-achtige hoofdvorm. De panden vervullen hoofdzakelijk woon- en/of verzorgende functies.

De aanwijzing van Gramsbergen als beschermd stadsgezicht is gericht op bescherming van de historische structuur, de deels historische bebouwing en, in samenhang hiermee, de aanwezige ruimtelijke kwaliteiten van de nederzetting.

Historische ontwikkeling

Op grond van overeenkomstige ontwikkelingen in het gebied van de Vecht en geheel Oost-Nederland mag worden aangenomen dat het grondgebied van Gramsbergen in de Karolingische Tijd is ontstaan door ontginningen van stukken bos langs de oostelijke pever van de Vecht. Uit dergelijke ontginningen ontstonden ook bijvoorbeeld Rheeze, Beerze en Vilsteren. Een gemeenschappelijk kenmerk van deze nederzettingen is hun situering op de rand van een beekdal. Dit hangt samen met het op een gemengde bedrijfsvoering gebaseerde landbouwsysteem, waarvoor het noodzakelijk was te beschikken over in de overgangszone van lage naar hoge gronden gelegen akkerland, over in de beekdalen gelegen weide- en hooiland en over heideveld, bos en eventueel veen voor onder meer brandstofwinning. In de late Middeleeuwen (13de eeuw) ontstonden grote bouwlandcomplexen, de zogenaamde essen.

De aanvankelijke ontwikkeling van Gramsbergen past in het bovengeschetste algemene beeld. De oudste bewoning moet gezocht worden ten

zuidwesten van het huidige stadje, alwaar ook de es is gelegen. In bronnen uit de 13de eeuw is sprake van het huis Bergene; waarschijnlijk heeft dit huis gelegen op de plaats die later Oldenhof wordt genoemd (zie figuur.1). Daarop wijst ook een 16de-eeuwse tekst: 'den olden hofstadt off den olden hof, eertides genoemt dat huys Bergen, daer gelegen geweest de rechte saelsteede van Gramsberge'. Blijkbaar heeft de bezitter van het huis Bergene het nodig geacht een andere locatie te zoeken, waarschijnlijk een lager gelegen situatie, die het mogelijk maakte het huis te omgrachten. Deze veronderstelling sluit goed aan op een vermelding uit 1339 waarin sprake is van de bouw van een sterk huis of kasteel bij Gramsbergen. Zeker is dat het huis in 1385 reeds is omgracht en uit steen is opgebouwd. Een dergelijk huis staat vanouds bekend onder de naam zaalstede; in de 16de eeuw komt de term havezate in zwang. Onder een zaalstede of havezate verstaat men de, veelal versterkte, woonstede van een riddermatige, waaraan bepaalde voorrechten waren verbonden.

Over de ontwikkeling van Gramsbergen tot stad zijn slechts zeer fragmentarische gegevens voorhanden.

Het lijkt waarschijnlijk dat de bewoners van de streek al spoedig de nabijheid van het huis Gramsbergen hebben opgezocht om ten tijde van gewelddadigheden snel een veilig heenkomen te hebben. Men vestigt zich aan de toegangsweg naar de havezate en het aansluitende deel van de hessenweg, een handelsweg tussen Holland en Duitsland. Eind 14de eeuw is er reeds een kerk, gesitueerd achter de bebouwing aan de Kruisstraat, hetgeen sugge-

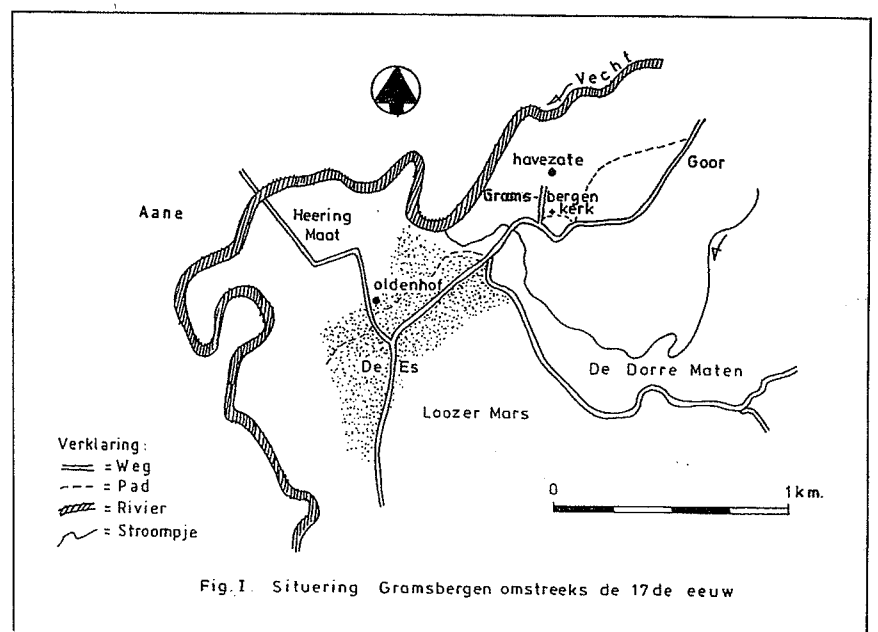
reert dat deze straat toen reeds een min of meer aaneengesloten bebouwing heeft gekend.

Pas in de 15de eeuw, in 1442, is er sprake van het 'stedeken' Gramsbergen. Over de verlening van stadsrecht is slechts bekend dat het niet, zoals gebruikelijk, door de bisschop maar door de Heer van Gramsbergen zelf is verleend, waarschijnlijk met als oogmerk daarmee de stedelijke ontwikkeling te bevorderen. De stadsrechtverlening heeft echter niet geleid tot veel uitgroei van Gramsbergen, noch tot de aanleg van een omwalling.

De 16de en 17de eeuw worden gekenmerkt door regelmatig terugkerende oorlogsverwoestingen samenhangend met de ligging van Gramsbergen aan de hessenweg. Stad en havezate worden enkele malen onder de voet gelopen. Van enige economische vooruitgang is in deze periode dan ook geen sprake. Kenmerkend voor de geringe betekenis van Gramsbergen is het ontbreken van een plattegrond in de bekende steden-atlassen van Van Deventer (circa 1560) en Blaeu (1648).

In 1777 brandt een groot deel van het stadje af, waaruit mag worden afgeleid dat steen nog weinig als bouw materiaal werd toegepast. Van de 18de-eeuwse bebouwing is door deze brand nauwelijks iets terug te vinden. Op de plattegrond heeft dit weinig invloed gehad: zoals gebruikelijk zijn nieuwe panden op de oude bouwplaatsen verrezen.

Een eerste gedetailleerd beeld van de ruimtelijke opbouw van Gramsbergen verschaft het kadastrale minuutplan uit 1824 (fotobijlage, afb. 2). Als eerste valt het omgrachte terrein van de havezate op, dat in grootte nauwelijks voor de stad zelf onder-

doet. De havezate zelf is enkele jaren eerder afgebroken, slechts het koetshuis resteert. Meest opvallende element in het stratenpatroon is het kaarsrechte beloop van Voorstraat en Kruisstraat, hetgeen veroorzaakt moet zijn door stedelijke bepalingen hieromtrent. Ook voor de andere straten geldt dat de voorgevelrooilijn nauwelijks verspringingen vertoont, al volgt deze rooilijn wel de kromming van de straten. Duidelijk op de kaart zichtbaar is dat de Kruisstraat niet meer fungeert als toegangsweg tot de havezate, maar tegen de omgrachting dood loopt. De toegangsweg wordt gevormd door de Boomhofstraat, die is ontstaan als verbinding tussen kerk en havezate. De kerk is achter de bebouwing aan de Kruisstraat gesitueerd. Langs het pad rondom het kerkhof liggen verspreid enkele panden. Langs Voorstraat-Oudestraat en Kruisstraat is de bebouwing vrijwel aaneengesloten. De kerkbuurt onderscheidt zich daarvan door een veel opener bebouwingspatroon.

Halverwege de 19de eeuw vinden de meeste inwoners hun bestaan in de landbouw; daarnaast ontwikkelt zich een huisindustrie van linnenweverij. Binnen de stadskern komen dan verscheidene boerderijen voor.

Halverwege de 19de eeuw wordt de water-infrastructuur van Overijssel in sterke mate verbeterd door de aanleg van een net van kanalen. Eén van deze kanalen komt op korte afstand aan de oostzijde van Gramsbergen te liggen. Een verdere verbetering van de interlokale verbindingen vindt aan het begin van de 20ste eeuw plaats door aanleg een spoorwegnet dat de grensstreken van Groningen, Drente en Overijssel ontsluit. De spoorlijn komt te Gramsbergen op korte afstand van het kanaal te liggen. De aanwezigheid van een spoorwegstation en havenfront leidt ertoe dat begin deze eeuw nieuwe bebouwing wordt gesitueerd tussen de oude kern en het station, vooral aan de Stationsstraat, waardoor het zwaartepunt van de bebouwing zich enigszins naar het oosten verplaatst.

In de loop van de 20ste eeuw verdwijnt de agrarische bedrijvigheid uit het stadje. Vooral na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelt Gramsbergen zich als woongemeente met een vrij uitgebreide winkelfunctie. Op het terrein van de havezate wordt in de jaren vijftig een woonwijk gerealiseerd. Verdere uitbreiding vindt plaats aan de zuidzijde van de kern. Om een dreigende achteruitgang tegen te gaan, zijn in de jaren zeventig renovatieplannen voor de stadskern ontwikkeld en gerealiseerd.

Ten opzichte van de situatie aan het begin van de 19de eeuw heeft de ruimtelijke structuur van de historische kern slechts ondergeschikte

veranderingen ondergaan. Nog het meest veranderd is het bebouwingsblok dat wordt omgeven door Oudestraat en Stationsstraat: hier is een verdichting van de bebouwing opgetreden.

Huidig ruimtelijk karakter

Het stadje Gramsbergen zelf heeft een groot deel van zijn historische karakter behouden. In de plattegrond van dit deel van het stadsgebied hebben zich sinds het begin van de 19de eeuw geen ingrijpende veranderingen voltrokken.

Het terrein van de voormalige havezate is niet meer als zodanig herkenbaar. Naast de afbraak van de havezate in de vorige eeuw heeft vooral de op deze locatie gerealiseerde woningbouw geleid tot het verdwijnen van dit element van de historisch-ruimtelijke structuur.

In de huidige ruimtelijke opbouw kan een tweetal samenstellende structurelementen worden onderscheiden. Het eerste, meest stedelijke element wordt gevormd door Voorstraat en Kruisstraat. Het beeld van deze straten wordt bepaald door de in een zeer strakke rooilijn, direct aan de verharding gelegen bebouwing, waardoor een tamelijk steenachtig beeld is ontstaan. Aard en schaal van de bebouwing zijn grotendeels van historische waarde. Met name het bebouwingsbeeld aan de Kruisstraat levert een belangrijke bijdrage aan het historische karakter van de kern.

De in eclecticisme stijl gebouwde kerk en de daaromheen gelegen bebouwing vormen het tweede structurelement. Opmerkelijk is dat de kerk als het ware echter achter de bebouwing aan de hoofdstraten is gelegen. Het beeld wordt hier, behalve door het bouwvolume van de kerk, bepaald door het opener 'groener' karakter en de lossere groepering van de bebouwing.

Nadere typering te beschermen waarden

Gramsbergen wordt gekenmerkt door een ruimtelijke opbouw waarin de historische ontwikkeling goed herkenbaar is.

Binnen het beschermde gebied vormen Voorstraat en Kruisstraat zowel in hun ruimtelijke structuur als door hun visuele kwaliteiten het meest waardevolle deel van het beschermde stadsgezicht. Het oostelijke, meer op de kerk georiënteerde stadsdeel is vooral van belang vanwege het nog vrij gave historische straten- en bebouwingspatroon.

De bebouwing wordt gekenmerkt door een overwegend kleinsteds, 'dorps' karakter. De meeste panden bestaan uit één bouwlaag met daarop een schilddak, veelal met

wolfseinden. De muren zijn opgetrokken uit kleine rode baksteen; de daken gedekt met blauwe gesmoorde pannen, hier en daar afgewisseld met rode. De nokrichting van de meeste panden staat haaks op de straat. Typerend voor het 'dorps' karakter zijn de ruimtes tussen de panden, in breedte variërend van een halve tot enkele meters. Hoewel de Voorstraat en Kruisstraat een overwegend steenachtig karakter dragen, zijn toch steeds doorzichten mogelijk naar de groene achtergebieden.

Het vroeg 19de-eeuwse karakter van de bebouwing is het best bewaard gebleven in de Kruisstraat. Een bijdrage hieraan levert naast de bebouwing ook de profilering van de weg, met een middenstrook van veldkeijtjes geflankeerd door een klinkerstrook, molgoot en een stoepenstrook, eveneens van klinkers en merendeels iets verhoogd. De vrij smalle straat, in combinatie met de toegepaste straatprofilering en de direct aan de verharding gelegen karakteristieke bebouwing heeft hier geresulteerd in een gebied met een hoge belevingswaarde. Slechts een open bouwplek in de oostelijke bebouwingswand vormt een onderbreking van dit beeld.

De bebouwing van de Voorstraat dateert grotendeels uit de periode rond de eeuwwisseling en is meer dan in de Kruisstraat verbouwd ten behoeve van de aldaar gevestigde winkels. Achter de bebouwing aan de noordzijde van de Voorstraat bevindt zich vanouds een pad dat de achtererven ontsluit. Recentelijk is dit pad voorzien van klinkerbestrating. Aan de noordzijde van het pad liggen enkele voorraadschuren van aan de Voorstraat gelegen winkels, waartussen doorzichten mogelijk zijn naar het achtergelegen groene binnengebied. De historisch-ruimtelijke opbouw van de Voorstraat is plaatselijk verzwakt door onderbreking van de overigens aaneengesloten bebouwing, onder meer in de bocht die de straat aan de westzijde maakt, waardoor aldaar een visuele beëindiging van de straat ontbreekt. Aan de oostelijke zijde wordt de Voorstraat visueel begrensd door een winkelpand aan het Meiboomplein waarvan de okergele baksteengevel nadrukkelijk in het oog springt.

Het Meiboomplein vormt een kleine centraal gelegen open ruimte binnen de nederzittingsstructuur. Op de hoekpunten van de op dit pleintje uitkomende wegen staan enkele forse, tamelijk brede panden. De voor de hoekpanden geplaatste leibomen geven de pleinruimte een zekere samenhang. Het terugwijken van de bebouwing aan het begin van de Oudestraat verzwakt de ruimtelijke begrenzing van het plein aan die zijde.

Aansluitend aan het Meiboomplein wordt het beeld van de Stationsstraat in sterke mate bepaald door de kerk en het kerkterrein aan de noordzijde en door enkele forse 20ste-eeuwse winkelpanden aan de zuidzijde van de straat. De voorzijde van de kerk grenst aan de Boomhofstraat, die van oorsprong de verbinding vormt tussen de kerk en de ten noorden van de kerk gelegen havezate. Slechts twee hekpalen terzijde van de weg ter plekke van de vroegere kasteelgracht herinneren hier nog aan. Het havezaterrein zelf is volledig verdwenen en heeft plaats gemaakt voor een nieuwbouwwijk, waarin de Boomhofstraat als een ondergeschikt pad uitmondt. Het karakter van de Boomhofstraat wordt in hoofdzaak bepaald door de achtererven van aan de Kruisstraat gelegen panden. De kenmerkende ligging van de kerk achter de straatbebouwing komt op deze plaats bijzonder duidelijk tot uiting.

De kerksituatie wordt voor het overige gedeelte gekenmerkt door een tamelijk groen en open karakter. De noord- en oostzijde van het kerkterrein wordt begrensd door de Kerkstraat, waaraan een drietal panden liggen: een modern herenhuis en twee 19de-eeuwse, gerestaureerde panden. Het herenhuis en het naastgelegen pand worden omringd door een forse tuin met begroeiing die een visuele afscherming vormt voor de achtergelegen woonwijk. Het op de hoek met de Stationsstraat gelegen winkelpand is door zijn ligging sterk beeldbepalend en markeert de grens van het historische stadsdeel. Aan de zuidzijde grenst de kerksituatie met een grasveld en enkele forse bomen rechtstreeks aan de Kerkstraat. Hierdoor is de afzijdige ligging van de kerk binnen de historische stadsstructuur op deze plaats minder nadrukkelijk af te lezen.

Omgrenzing van het aangewezen gebied

De waarde van het beschermde gezicht is in sterke mate gelegen in de historisch-ruimtelijke structuur, waaruit de grote invloed van de voormalige havezate plaatselijk nog is af te lezen, en de hoge beeldkwaliteit van die delen van het beschermde gezicht waar de bebouwing overwegend bestaat uit historisch waardevolle panden. Bij de bepaling van de grens van het beschermde gebied heeft de combinatie van structurele en visuele kwaliteit geleid tot een relatief klein beschermd gebied.

De begrenzing van het beschermde stadsgezicht is weergegeven op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nummer 313).

Rechtsgevolg aanwijzing

Ter effectueering van de bescherming van het aangewezen stadsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan worden ontwikkeld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied.

De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

Barends, S. e.a., (red.)

Het Nederlandse landschap: een historisch-geografische benadering. Utrecht, 1986.

Gevers, A.J. en Mensema, A.J.

De havezaten in Salland en hun bewoners. Alphen aan de Rijn, 1983.

Haga, A.

'De stad en heerlijkheid Gramsbergen'. Verslagen en Mededeelingen; Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis 49 (1932) 88-140.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stedenbouwkundig onderzoek:
Drs. A.L. Vernooij, Amsterdam.

Foto's:

Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, Apeldoorn (afb. 2);

Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage (afb. 1);

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist (afb. 3, 4);

Topografische Dienst, Emmen (omslag).

Kaart en illustratie in de tekst:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,-.

Deze publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het Distributiecentrum DOP
Postbus 20014

2500 EA 's-Gravenhage.

Telefoon: 070-78 98 80.

Onder vermelding van bestelnummer of ISBN 90 346 1212 0.

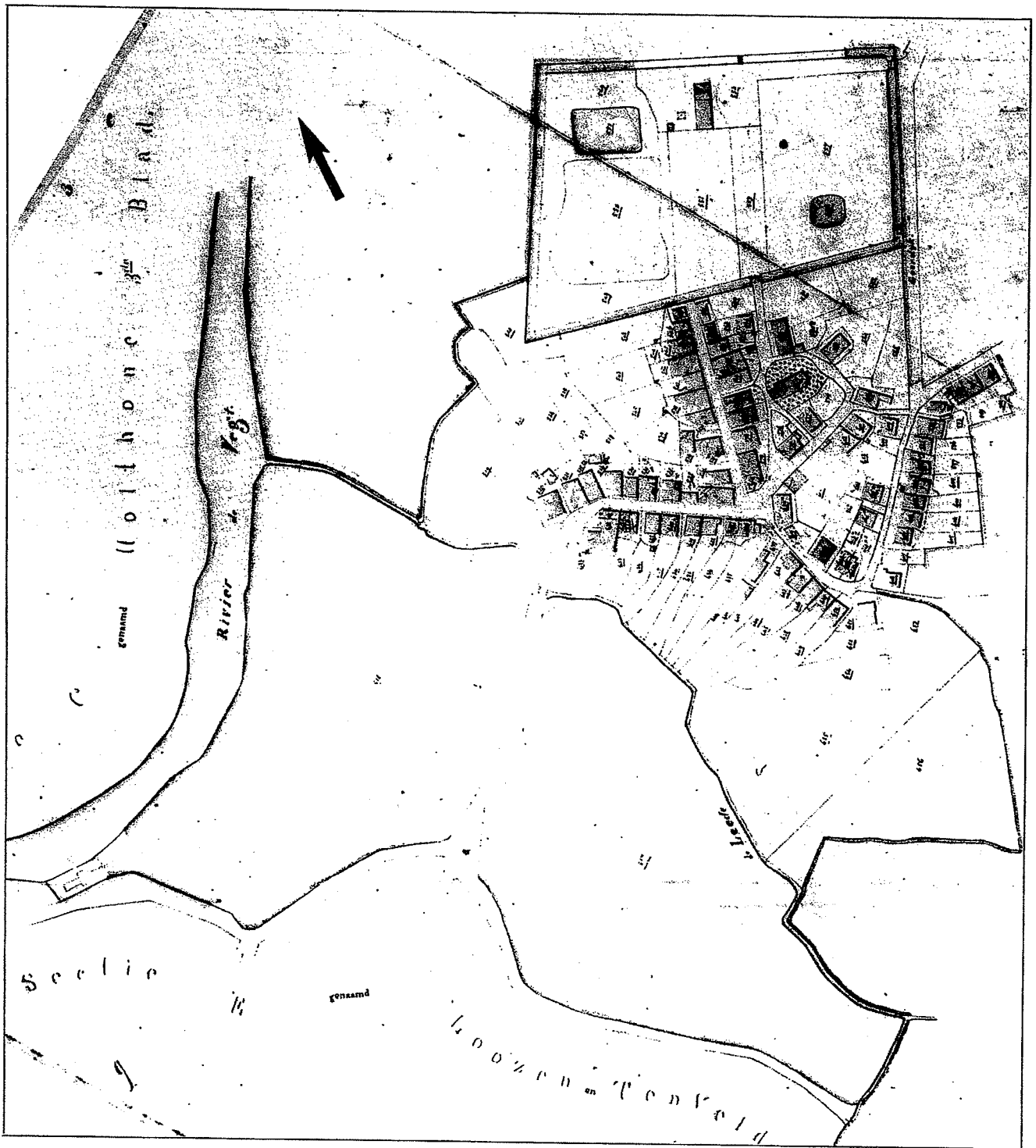
Druk:

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

Fotobijlage

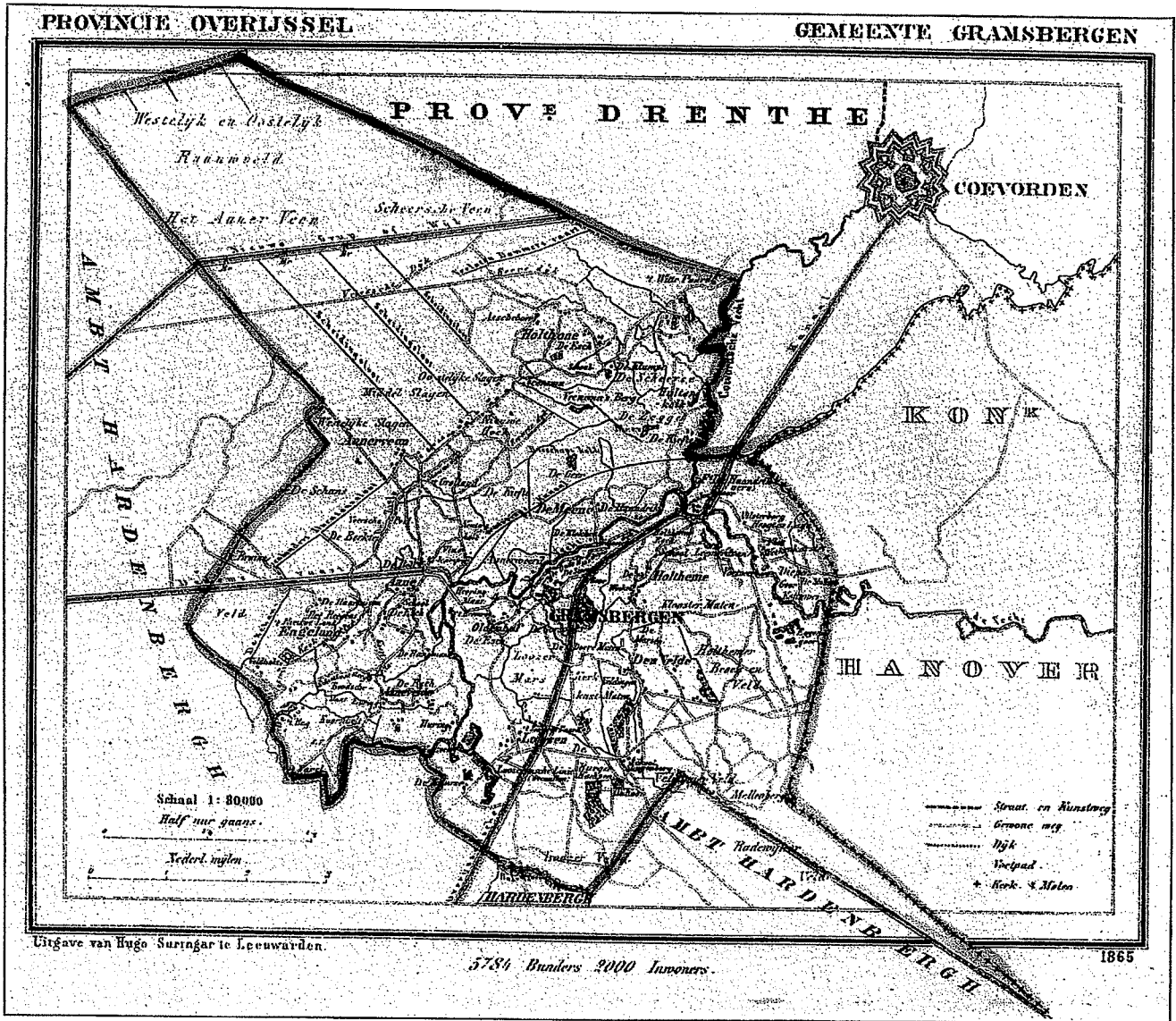
Afb. 1. N. ten Have, Transisalanian Provincia vulgo Over-IJssel, z.j. (waarschijnlijk ca. 1650), fragment.

Afb. 2. Kadastraal Minuutplan gemeente Gramsbergen, 1824, fragment.

Afb. 3. Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1973 (facsimile herdruk van 1859), blad 22, fragment.

Afb. 4. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, 1865, provincie Overijssel, gemeente Gramsbergen.

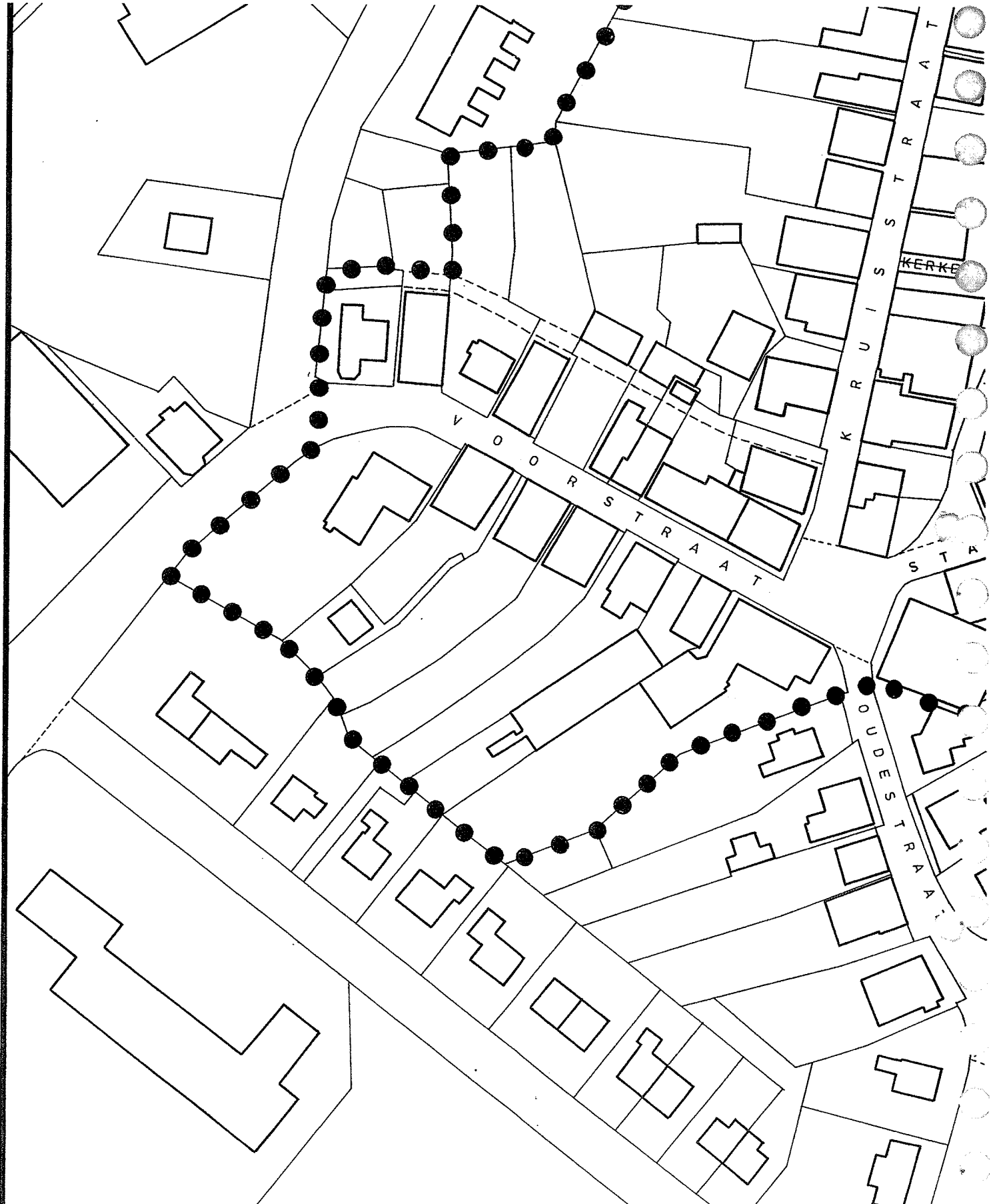

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ART. 35 MONUMENTENWET 1988

GRAMSBERGEN gem. Gramsbergen

getekend.	datum.	herzien.	schaal.	tek.no.
v.d. burg	juni 1986		1:1000	313

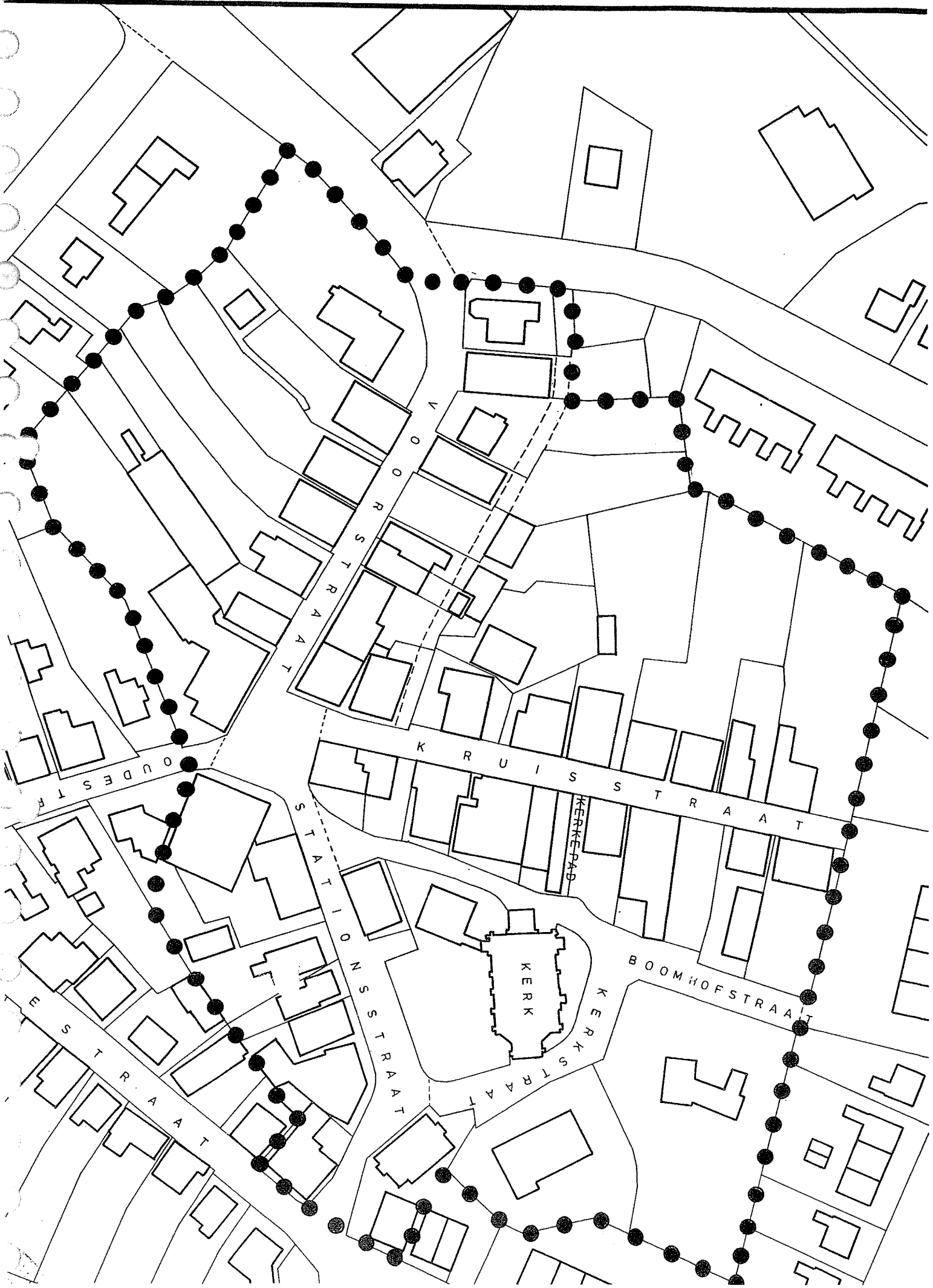
RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

VERKLARING:

BEGRENZING BESCHERMD GEZICHT

O
U
D
E
S
T
R
A
A
T

K
R
U
I
S
S
T
R
A
A
T

B
O
O
M
H
O
F
S
T
R
A
A
T

S
T
R
A
A
T

S
T
A
T
I
O
N
S
S
T
R
A
A
T

K
E
R
K

K
E
R
K
E
P
A
D

K
E
R
K
S
T
R
A
A
T

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17186
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783CL-00001-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Straat : Oldenhof
Huisnummer : 1

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : M
Nummer : 137

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Albert Fzn. Barels
Straat : Oldenhof 1
Woonplaats : 7783 CL GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Boerenhuis uit het derde kwart van de 19e eeuw onder pannen wolfdak met aan de voorzijde een gevel met ingezwenkte zijkanten en houten kroonlijst. Vensters met zes- en vierruitsschuiframes. Deur uit de bouwtijd met eenvoudig bovenlicht.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Zwolle
Inschrijvingsdatum : 22-03-1978

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17185
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783CL-00004-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Straat : Oldenhof
Huisnummer : 4

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : M
Nummer : 968

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Hendrika Aleida Heijink
Straat : Havezathestraat 4
Woonplaats : 7783 BT GRAMSBERGEN

Soort recht : Recht van gebruik en/of bewoning
Gerechtigde : Hendrik Brink
Straat : Oldenhof 4
Woonplaats : 7783 CL GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Eenvoudige boerderij uit het derde kwart van de 19e eeuw. Het door een pannen wolfdak gedekt woonhuis met daarachter de stal heeft een voorgevel met inzwenkende zijkanten, een houten kroonlijst en vensters met zes- en vierruitsschuiframes. Voor de parterrevensters luiken.

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17187
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783ZA-00000-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Locatie : Hekpijlers bij N.H. Kerk a/d Boomhofstraat

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : D
Nummer : 4506
Gesplitst : Ja

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Gemeente Gramsbergen
Straat : De Esch 1
Woonplaats : 7783 CG GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Aan de noordzijde van de N.H. Kerk twee gemetselde hekpijlers, die toegang geven tot het nu met moderne woningen volgebouwde terrein van het voormalige huis Gramsbergen.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Zwolle
Inschrijvingsdatum : 04-05-1971
Deel/Registratienummer : 1945/129

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17190
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783AP-00005-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Straat : Kerkstraat
Huisnummer : bij 5

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : D
Nummer : 3332

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Gemeente Gramsbergen
Straat : De Esch 1
Woonplaats : 7783 CG GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Toren boven de ingang aan de noordzijde 1776 gedateerd en bestaande uit twee geledingen en een ingesnoerde spits; rondboogingang en galmgaten.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Zwolle
Inschrijvingsdatum : 04-05-1971
Deel/Registratienummer : 1945/129

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17192
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783AK-00012-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Straat : Kruisstraat
Huisnummer : 12

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : D
Nummer : 4268

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Hendrik Jan Sibon
Straat : Kruisstraat 12
Woonplaats : 7783 AK GRAMSBERGEN

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Pietertje Smid
Straat : Kruisstraat 12
Woonplaats : 7783 AK GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Pand onder afgewolfd zadeldak, met luiken behangen zesruitsvensters.

INSCHRIJVING

BESCHERMD(E) MONUMENT(EN)
opgenomen in het register ingevolge artikel 6
van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Overijssel Monumentnummer : 17191
Gemeente : Hardenberg Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 7783AK-00014-01 Besluitdatum :
Aanduiding : RdMz

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Gramsbergen
Straat : Kruisstraat
Huisnummer : 14

KADASTRALE AANDUIDING
EN
KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Gramsbergen
Sectie : D
Nummer : 4235

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Hermann Friedrich Karl Harms
Straat : Kruisstraat 14
Woonplaats : 7783 AK GRAMSBERGEN

OMSCHRIJVING

Pand onder een aan de achterzijde afgewolfd zadeldak. Voorgevel met houten topschild en zesruitsschuifvensters, met luiken behangen. XIX.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Zwolle
Inschrijvingsdatum : 04-05-1971
Deel/Registratienummer : 1945/129

GBG 1
De Esch 1
7783 CG Gramsbergen

Gemeentehuis in 1924 gebouwd naar ontwerp van J.D. Meppelink. Het pand staat aan de westelijke entree van het dorp. Ervoor staat een grote rode beuk. Ten oosten van het pand staat een latere uitbreiding, door een tussenlid met de achtergevel (west) van het oorspronkelijke gebouw verbonden. De huidige entree van het gemeentehuis bevindt zich in deze uitbreiding, die buiten de bescherming valt.

Pand opgetrokken vanuit een rechthoekig grondplan onder een met geglazuurde, rode tuile du Nordpannen gedekt schilddak. De tweede bouwlaag van het in bruine baksteen gemetselde pand is gepleisterd; rondom een gepleisterde plint. Tussen de gesneden klampen onder de overstekende dakrand een sierlijst. Op de nokhoeken twee zinken pironnen.

Centraal in de symmetrische voorgevel een risalerende travee onder een steekkapje met beschoten geveltop en een tableau met het gemeentewapen. In deze middentravee bevindt zich de dubbele deur met een hardstenen stoep. Boven de entree een houten balkon met twee balkondeuren; daarboven een klein dubbelvenster. Aan weerszijden van de middenrisaliet twee verticale vensters per bouwlaag. Dezelfde vensters bevinden zich in de zijgevels. Alle vensters hebben bovenlichten met roedeverdeling onder een strek en hardstenen lekdorpels.

Pand van algemeen belang vanwege architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden die tot uitdrukking komen in:

- de functie
- de beeldbepalende ligging in Gramsbergen
- de detaillering en gaafheid van het exterieur

Objectnummer	GBG0001
Adres	De Esch 1
Postcode + plaats	7783 CG Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	M-1101
Naam object	
Oorspr. functie	Gemeentehuis
Huidige functie	Gemeentehuis
Datering	1924
Architect	Meppelink, J.D.
Aantal bouwlagen	2
Kapvorm	schilddak

Materialen

gevels	machinale baksteen
dakbedekking	tuile du Nord
kozijnen	hout
Bijgebouwen e.d.	

GBG6
Hardenbergerweg 3
7783 CK Gramsbergen

Villa-boerderij uit 1933 naar ontwerp van mevrouw Valkman aan de entree van Gramsbergen vanuit Hardenberg.

Boerderij met krimpen onder afgewolfd zadeldak met riet gedekt. De bovenste helft van de in bruine baksteen gemetselde gevels is gepleisterd. De entree bevindt zich in een portiek op de noordoosthoek aan de voorzijde. Op de gevelhoek een gemetselde pilaar. Naast de entree een erker met glas-in-lood bovenlichten. Daarboven een driedelige vensterpartij met v-vormige tracering. In het wolfeind een half rond dakkapelletje, evenals in de zijdakvlakken. In beide zijgevels van het woongedeelte rechthoekige vensters, deels met glas-in-lood bovenlichten. In de noordelijke zijgevel bovendien drie smalle verticale glas-in-lood traplichten. In de voorgevel van het bedrijfsgedeelte (de krimp) getoogde baanderdeuren en enkele rechthoekige vensters. De zijgevels van het bedrijfsgedeelte met getoogde ijzeren stalvensters. In de achtergevel een getoogde baanderdeur, vier getoogde staldeuren en vier ijzeren getoogde zesruits stalvensters. In de top een hooiluik.

Waardering

Boerderij van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorische waarden die tot uitdrukking komen in:

- het gebouwtype; villaboerderij uit de dertiger jaren
- de plaats van de boerderijvilla in de ontwikkeling van de landbouwgeschiedenis
- de gaafheid van het exterieur

Objectnummer	GBG0006
Adres	Hardenbergerweg 3
Postcode + plaats	7783 CK Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	M 1848
Naam object	
Oorspr. functie	boerderij
Huidige functie	boerderij
Datering	1933
Architect	Valkman
Aantal bouwlagen	1
Kapvorm	wolfdak

Materialen

gevels	machinale baksteen
dakbedekking	riet
kozijnen	hout
Bijgebouwen e.d.	

GBG 9
Anerdijk 15
7783 CN Gramsbergen

Eenvoudig baarhuisje op de aan de rand van Gramsbergen gelegen, door een haag omgeven begraafplaats. Het entreehek is van Nering Bögel.

Hek ook beschermen??

Baarhuisje op rechthoekig grondplan onder zadeldak met muldenpannen en groene windveren. De gepleisterde gevels zijn voorzien van schijnvoegen en een plint. In de kopgevel een houten deur onder half rond bovenlicht met radiale roeden; rondom de deur met bovenlicht een halfronde iets uitspringende lijst met aanzet- en sluitsteen. In de overige gevels een half rond gietijzeren venster met tracering. Smeedijzeren entreehek tussen gemetselde pijlers met spaarvelen en natuurstenen dekplaten en bolbekroning.

Baarhuis en toegangshek bij begraafplaats van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarden die tot uitdrukking komen in:

- de functie en historische betekenis (?)
- de vormgeving en detaillering
- de gaafheid van het exterieur

Objectnummer	GBG0009
Adres	Anerdijk 15
Postcode + plaats	7783 CN Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	M 1094
Naam object	
Oorspr. functie	baarhuis/hek
Huidige functie	opslag/hek
Datering	?
Architect	
Aantal bouwlagen	1
Kapvorm	zadeldak

Materialen

gevels	pleisterwerk
dakbedekking	muldenpannen
kozijnen	hout/gietijzer

Bijgebouwen e.d.

GBG0022
Stationsstraat 8
7783 AS Gramsbergen

Voormalige schoolmeesterswoning van rond 1910 in het centrum van Gramsbergen, op de hoek van de Goordijk en de Stationsstraat gelegen. Het pand ligt net buiten het beschermde stadsgezicht.

Woonhuis op rechthoekige plattegrond onder een mansardekap met breed wolfseind en zwarte tuile du Nordpannen. De kap heeft een getimmerd overstek op houten klossen en een gesneden windveer; onder de dakrand aan de zijgevels rode kalkzandstenen 'klossen'. De gevels zijn over twee bouwlagen opgetrokken in witte kalkzandsteen op een gepleisterde plint. De segmentbogen boven de gevelopeningen en de vier sierbanden zijn uitgevoerd in rode kalkzandsteen.

Centraal in de symmetrische voorgevel een iets getoogde portiek met betegelde wanden en de (niet oorspronkelijke) deur onder bovenlicht.

Aan weerszijden op de begane grond een groot venster met zijlicht onder segmentboog met gepleisterde boogtrommel.

Op de verdieping vlak onder de dakrand drie T-vensters. In de zijgevels hoge T-vensters (één gewijzigd). Aan de achterzijde een platte uitbouw, eveneens in kalkzandsteen met plint.

Achtergevel met deur en T-venster. Aan de oostzijde een serre.

Woonhuis van algemeen belang vanwege architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden die tot uitdrukking komen in:

- de bouwstijl
- de detaillering en het materiaalgebruik
- de gaafheid van het exterieur
- de beeldbepalende hoeksituering in het centrum van Gramsbergen, net buiten de grens van het beschermde gezicht.

Objectnummer	GBG0022
Adres	Stationstraat 8
Postcode + plaats	7783 AS Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	D 4037
Naam object	
Oorspr. functie	woonhuis (schoolmeesterswoning)
Huidige functie	woonhuis
Datering	ca.1910
Architect	
Aantal bouwlagen	2
Kapvorm	zadeldak

Materialen

gevels	kalkzandsteen
dakbedekking	tuile du Nordpannen
kozijnen	hout
Bijgebouwen e.d.	

GBG0024
Stationsstraat 22-24
7783 AS Gramsbergen

Woonhuis uit 1928 bij een voormalige melkfabriek aan de Stationsstraat. Het bedrijfsgedeelte, oorspronkelijk naast en achter de voormalige directeurswoning, is gewijzigd of gesloopt. De voortuin wordt van de weg gescheiden door een gemetselde erf-scheiding met twee ijzeren buizen.

Woonhuis op rechthoekige plattegrond onder zadeldak met zwarte tuile du Nordpannen. Het dak lijkt aan de uiteinden gebroken doordat drie rijen dakpannen over de zijgevels doorlopen; daaronder bevindt zich de bakgoot. Het in bruine baksteen gemetselde pand is voorzien van talrijk siermetselwerk en heeft een donkerbruin trasraam onder een strekse laag.

De voorgevel heeft een driezijdige erker en een drielichtsvenster. In de top een vensterstrook met vier ramen. De randen van de geveltop worden benadrukt door een trapsgewijs streks uitgemetselde rand.

De entree bevindt zich aan de linker(west)gevel onder een luffer aan trekstangen. Ernaast een klein venster. Aan de oostgevel een rechthoekige erker met een geheel beschoten zijgevel.

Woonhuis van algemeen belang vanwege architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden die tot uitdrukking komen in:

- de voor de jaren '20 typerende bouwstijl
- de detaillering
- de oorspronkelijke functie
- de beeldbepalende waarde in het centrum van Gramsbergen

Objectnummer	GBG0024
Adres	Stationstraat 22-24
Postcode + plaats	7783 AS Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	D 4125
Naam object	
Oorspr. functie	woonhuis (van de directeur van de fabriek)
Huidige functie	woonhuis
Datering	1928
Architect	
Aantal bouwlagen	1
Kapvorm	zadeldak

Materialen

gevels	machinale baksteen
dakbedekking	tuile du Nordpannen
kozijnen	hout

Bijgebouwen e.d.

GBG0027

Burgemeester van Riemsdijkstraat 19, 21, 23
7783 BJ Gramsbergen

Drie woningen uit de jaren '30 aan de rand van het centrum van Gramsbergen. Het ensemble bestaat uit drie vrijstaande woonhuizen, waarvan nr. 23 met de noklijn parallel aan de straat ligt.

De tuinen van 19 en 21 hebben een gemetselde erfscheiding. Eenheid door materiaalgebruik, kleur, maat, schaal, en detaillering. Aan de achterzijde zijn de gevels gewijzigd en/of voorzien van aanbouwen.

De panden zijn opgetrokken in bruine baksteen op een rechthoekige plattegrond onder iets overstekende zadeldaken, resp. met rode hollandse pannen (23), een gewelfde kap met tuile du Nord pannen (21), onder gebroken kap met zwarte platte (frieze) pannen (19). De gevels worden ingedeeld door recht gesloten vensters in verschillende vormen, deels gevuld met het oorspronkelijke glas-in-lood. De beide kopgevels aan straatzijde hebben een erker; hier bevinden de entrees zich in de zijgevels. Alle drie de panden hebben onder het venster in de topgevel een houten bloembak.

Het ensemble met drie woningen is van algemeen belang vanwege stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarden die tot uitdrukking komen in:

- de voor de jaren '30 karakteristieke baksteen-architectuur
- de ensemblewaarden
- het beeldbepalende karakter van de hoofdvorm en voorgevels in de straat

Objectnummer	GBG0027
Adres	Burg. van Riemsdijkstraat 19-23
Postcode + plaats	7783 BJ Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	D 3637;3638;3639
Naam object	
Oorspr. functie	woonhuizen
Huidige functie	woonhuizen
Datering	ca. 1930
Architect	
Aantal bouwlagen	1
Kapvorm	zadeldak

Materialen

gevels	machinale baksteen
dakbedekking	pannen
kozijnen	hout
Bijgebouwen e.d.	

GBG 28
Oudestraat 10
7783 AW Gramsbergen

Voormalig wevershuis/boerderij uit het midden van de 19^e eeuw. net buiten het beschermde stadsgezicht. Het huisje ligt met de voorgevel direct aan de Oudestraat. Ca. 20 jaar geleden is de baanderdeur aan de voorgevel vervangen door een venster. De weefkamer bevond zich onder het verlengde dakschild (zw).

Boerderijtje met krimp onder hoog, afgewolfd zadeldak met rode hollandse pannen en witte windveren. De in bruine baksteen gemetselde gevels staan op een grijs gepleisterde plint. De voorgevel met een houten deur onder tweeruits bovenlicht. Links daarvan een klein venster met luik. Rechts van de deur twee zesruitsvensters met luiken. Tegen de dakrand een klein vierruitsvenster. De westelijke zijgevel heeft kleine tweelichtsvensters met luiken. De andere zijgevel twee stalvensters met tracering en in de krimp een houten deur. In het huis de oorspronkelijke schouw, gebinten en bedstede.

Woonhuis van algemeen belang vanwege cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarden die tot uitdrukking komen in:

- de oorspronkelijke functie van wevershuis/boerderij
- de gaafheid van de hoofdvorm, exterieur en interieuronderdelen
- het beeldbepalende karakter in de straat, net buiten het beschermde stadsgezicht.

Objectnummer	GBG0028
Adres	Oudestraat 10
Postcode + plaats	7783 AW Gramsbergen
Kad. gemeente	Gramsbergen
Sectie + nr.	D 3738
Naam object	
Oorspr. functie	wevershuis/boerderij
Huidige functie	woonhuis
Datering	ca. 1850
Architect	
Aantal bouwlagen	1
Kapvorm	afgewolfd zadeldak

Materialen

gevels	baksteen
dakbedekking	hollandse pannen
kozijnen	hout
Bijgebouwen e.d.	